

tjak og meiningar

Til Tommy Petersen, stjóra á Almannastovuni

Nú nærkast sumarfrítíðin, og hon fær meg at hugsa um okkara gomlu og sjúku, ið búgva heima og hava heimahjálpm, og so teirra børn, ið ætla sær at vitja heim.

Eg upplivdi nógv var sumarfrítíðir, tá ið heimahjálpin varð tikin frá mínum gamla pápa og sjúka beiggja, tí eg kom heim at ferðast við tveimum børnum.

Eg búði í Danmark í nógv ár, og mær og børnunum dámdi væl at koma heim at halda sumarfrí. Pápi og beiggi gleddu seg eisini nógv til, at vit skuldu koma. Ikki vóru ráð heldur at fara aðrastaðni sum einlig mamma við tveimum børnum.

Pápi og beiggi hildu tað vera smáligt av Almannastovuni at hava slíka lóg at arbeiða eftir, at teir skuldu missa heimahjálpin, bara tí at vit komu at ferðast. Eg spurdi eisini heimahjálpinar, hvat tær hildu um slíka lóg. Tær vóru av somu áskoðan, at tað var órímligt, at gomul og sjúk ikki kundu hava sína heimahjálpm, og at teir skuldu fola seg ótrygg, tá ið summarið nærkaðist.

Tað er so nógv í einum heimi, ið heimahjálpin ikki skal gear. Tá ið so fólk koma at ferðast, ið kundu ger tað arbeiði, var tað uttan meining, at tey eisini noyddust at gera tað, sum var arbeiðið hjá heimahjálpin burturav.

Tað eru nógv, ið ikki tora at taka ábyrgdina av at røkta síni gomlu og sjúku. Okkara gomlu og sjúku eru eisini vana-

bundin, tey eru glaðast at verða røktað av teimum heimahjálpm, sum tey eru vordin trygg við.

Eg haldi, at tað líkist ongum, at virðingin fyri tryggleikanum hjá okkara gomlu og sjúku er so litil, sum henda regla ger hana til.

Øll tey nógvu árin, eg vitjaði heima, var altíð nógv at gera at hjálpa upp á teir og heimið. Heimahjálparskipanin er soleiðis, at heimahjálpin bert skal halda tann partin av heiminum, sum tey gomlu og sjúku upphalda sær í. Hin parturin av heiminum kann so standa og fyllast við dusti og verður sum ein úteyður partur av heiminum.

Tað var ikki hugnaligt at uppliva, tí sjálvst um pápi ikki fór úr stovuni, so var beiggi glaður fyri, at heimið var reint, og honum hevði eisini dámt væl at kunnað latið hurðar upp til onnur rúm, tá ið fólk komu inn á gólvíð, og tá ið stovan kendist ov trong.

Hjá mær var bara eitt at gera, at fara í holt við at gera alt húsið reint, mála vindeyggu, kálka grund, gera mat, passa børnini og rudda. Mangt annað var eisini at taka hond í. Onki var stoppað ella bótt, eingin troygja bundin, heldur eingin hosa, og so alt hitt við røkt, sum heimahjálpin hevði bestu hylling á. Hetta skuldi eg eisini royna at fáa at rigga, men tað var ongan tíð gott, heimahjálpin dugdi nógv betur, visti altíð nágreiniliga, hvussu

hetta og hitt skuldi gestast. So stóð eg sum kánus og ynskti hesa reglu av tramanum til.

Hetta vóru strævnar sumarfrítíðir, men eg hevði onki annað val uttan at fara í arbeiðslegu, skuldu børn míni og eg hava møguleika at vitja okkara kærur.

Onkur velur at búgva hjá øðrum í familjun, fyri at foreldrin ikki skulu missa heimahjálpin. Heimið verður fyri tey, sum foreldrin longu vóru flutt á ellis- ella røktaheim. Í heiminum eru tað ikki foreldrin, sum ráða, men ein regla, ið Almannastovan arbeiðir eftir.

Er hetta ein støða at bjóða okkara familjum? Hvar er virðingin fyri okkara gomlu farin? Hava tey ongan rætt longur at gleða seg til at fáa síni børn ella onnur avvarðandi á vitjan?

Vónandi verður henda misskiljing rættað, so at vit komandi summer kunnu ynskja okkara gomlu og sjúku nógvar góðar og tryggjar summarlétur saman við teirra kærur í frið og náðum. Summarfrítíðin saman við okkara gomlu og sjúku er so stutt, so hví gera hesar trupulleikar?

Tú, sum hevur ábyrgd av hesi reglu, hvat heldur tú um henda spurning, og hvat kanst tú gera við hann.

Eg vóni vegna okkara gomlu og sjúku at fáa eitt gott svar.

Maria Vilhelm

Serlæraramál í gásareygum

— um eitt »sprogligt multihandikapp«

Í Sosialinum nr. 20 var eitt »innlegg« um »ressursir« í Føroyum í »forhold til« donsk »forhold« fyri »assisterandi krefitir« sum skulu »behandla« føroyingar sum eru »multihandicappedir« í sínum »málutviklingi«, so at »behandlararnir« eru »pregað« av »desperation og rastloysi« út frá einum »psykoanalytiskum sjónarmiði« sum er tað »fundamentið« fyri »idealum« so fólk kunnu »sosialisera seg til vaksintilveruna« við at ganga í »primær og sekundærbólum« í eini »begrebsverð« við »abstrakter normar« tí tað krevst »kvalifikation« at vera »human« og »vurdera« um samfelagið hevur brúk fyri »hamoniskum« fólk við »felagsforståelse« sum er opið fyri »holdningsbroytingum« í »forhold til« føroyskar og danskar »ressursir« (orð pilkað úr nevndu grein).

Fyrst fari eg at biðja neyðars setaran á blaðnum umbæra mær øll hesi gásareyguni, men tað man eisini hava verið stríð at seta nevndu grein um serundirvísing, tí satt at siga kundi eg ikki lata vera at spyrja meg sjálvan um hví slíkir »serlærarar« ikki bara skriva alt í gásareygum, so sluppu vit í hvussu so er undan at leita eftir teim: fáu »føroysku« orðnum, sum standa inni millum tey gásareygnaklæddu.

Álvaratos — eiga vit eitt føroyskt mál? Um so er, at vit noyðast at klæða nærum alt sum vit skriva, eitt nú um tøv barna í livinum, í gásareygum, so mugu vit øll vera »sprogliga multihandikappedir« — og ikki minst serlærarnir sjálvir. Kunnu teir ikki skriva sína hugsan uttan gásareygum, so tað sær út sum ein stór skemtisøga, hvussu tosa teir tá? Og hvørja ávirkan man tað hava á næma hugaheim barna, um »serlærarar« teirra ikki eru færr fyri at hugsa á sínum egna móðurmáli? At teir hava ein hugtakshæm sum allur er í gásareygum? Satt at siga haldi eg at eg kundi blivið meir enn »handikappedur«, noyðist eg at hugsa í gásareygum um álvarslig mál.

Eg eri langt frá at vera

fanatiskur málreinsanar-maður, men álvaratos! Heldur ikki eri eg imóti altjóða frøðiorðum, og við-urkenni at føroyskt mál fyri ein stóran part er skapað í einum bónda- og fiskimannasamfelagi og tess vegna ikki altíð hevur orð til reiðar um aðrar siður av tilveruni. Men álvaratos!

Vit østast í dag, tá vit lesa um snobbið fyri donskum máli og prelatlatini í gomlum døgum, tá Várharra ikki tyktist skilja føroyskt. Í Danmark var tað summa-staðni siður at tey tosaðu týskt við tænanar, franskt við greivan og bert danskt við hundin. Eru nútímans føroyskir barnauppláralar so »frustreraðir« at teir mugu tosa danskt við gásareygnaljóði við børnini? Sanniliga munnu teir so skapa stóran tøv fyri »serføroyskum serfrøðingum« og ikki minst »serfrøðingum« fyri serfrøðingarnar og so rullar kavalbólturin áfram.

Nú er hetta alt yvirhøvur ikki til at grina at. Tað er ikki skemtiligt, men grátbrosligt (»tragi-komisk«), eitt álvarsligt vandamál í einum landi, at serútbúgvið fólk ikki dugir at tosa, hvat tá at skriva, móðurmál sitt.

Sjálvandi fer hetta fólk nú í verjastøðu, tí eynt er at taka við atfinningum móti málburði, og sostatt stórum parti av sjálvsmynd síni. Og spurt verður, hvat henda stætt skal gera? Nógv er, sum vit ikki beinleiðis eiga føroyskt orð fyri. Í mínum eygum er nevnda grein eitt lýsandi dømi um, at málreinsarar og málsmiðir eru á skeivari kós. Málið, teir smíða, er oftast so ónýtiligt, tað sæst bert út av tí at fjeldin tekur ikki við tí — hvat tá »serfrøðingar«. Tað riggar stutt sagt ikki í manna-munni.

Men tað ger tað innflutta hálvdanska heldur ikki. Tí tað margháttliga fyrbrigdið, at vit fara at skriva í gásareygum. Salarfrøðisliga skilt kann hetta hugsast at hava sum avleiðing at vit fara at hugsa í gásareygum. Tá missir hugsanin álvarsemi og orku. Daniseraðu føroyingarnir mugu eftir øllum at døma ofta glíma við eini

»sjálvs-kreppu« (identity crisis) um teir ikki taka hugaheim sín í fullum álvara, men skammast so nógv av sínum egnum orðum og máli at tað verður alt sett í gásareygum.

Væl veit eg, at nógvir føroyingar tykjast siggja reytt og fara í verjastøðu, tá onkur nevnr »tað at læra av íslendingum«. Men íslendingar hava havt — og hava — trupulleikar sum líkjast okkara, eisini hvat tøvrunum fyri nýggjum orðum viðvikur. Teir smíða orð, men »dómstólurin« er oftast vanliga fólkíð, sum avger um ný-orðini fella til í málbrúki, ella um innflutt orð kunnu fáast at rigga í bendingarmynstri og orðsamsetningum. Teir umrøða frøðivni, eisini uppalingsfrøði, á teirra egna máli. Tó verða altjóða frøðiorð nýtt av og á, men ikki so at greinir hava fleiri orð í gásareygum enn uttan, tí fólk ó-meðvitað skammast av orðunum. Kanska kundi tað hjálpt serfrøðingum okkara onkundi at skeita í aðrar ættir enn lands-synning, tá teim vantar orð í verki sínum.

Tað er ofta so, at føroyingar misskilja viðmerk-ingar sum hesar, og tolka tær sum »óndsinnnað álóp«. Ikki hevur hesin stubbi verið ætlaður so, og fari eg at biðja viðkomandi greinarhøvund um ikki at taka kritikk illa upp. (Á íslenskum eitur kritikkur »gagnrýni« og eigur sostatt at gera gagn. »Atfinning« á føroyskum hevur tíværri fingið dóm av nokrum »niðurbót-andi«). Meiri at siga, hann ið hetta skrivar hevur sjálvur stríðst við hesi vandamál uttan at finna nakra patent-loysn. Vilja vit koma okkum út úr málsliga hurlivasanum sum galdandi er á frøðimarknaðinum, noyðast vit at taka dømi fram, sum klárt vísa okkum at vandamálini eru til, og ikki bert ímyndaðar hvørvisjónir.

kári p.

P/F North Atlantic Plast PLASTRØRVIRKIÐ

Vit framleiða og selja vatnleiðingar og kloakrør

Kloak frá ø 40 mm til ø 500 mm.

Vatnleiðingar frá ø 25 mm til ø 500 mm í trýstklassa TN6—TN10.

Septictangar og reinsibrunnar ø 200—250—315 mm, um ynskist gera vit reinsibrunnar eftir máti.

Vit hava allar tilhoyrandi rørdeldir á goymslu, eisini framleiða vit tilfar til alihyljar.

Vit geva fegnir tilboð.

P/F North Atlantic Plast
Plastrørvirkid
á Heygunum Mikla
Tlf. 1 21 51

Heil- og smásøla